

Anca HAȚIEGAN

Cealaltă față a lui YOSHI OIDA

O clarvăzătoare din Japonia natală i-a prezis în tinerețe că nu va ajunge un star, dar îi va ajuta pe ceilalți într-un fel sau altul. Pe moment, **Yoshi Oida**, care își dorea extrem de mult să ajungă un actor faimos, a fost dezamăgit...

...E luni, 5 octombrie, spre seară. Ne aflăm în Sala Studio a Teatrului Maghiar de Stat din Cluj-Napoca, de curând inaugurată într-o foarte elegantă construcție din sticlă și metal, ridicată în spatele clădirii vechi a teatrului, pe malul râului (Someșul arăta complet transfigurat la lumina lămpilor de pe aleea spectatorilor!). Într-o parte a audienței se regăsesc participanții la Atelierul Internațional de creație actoricească organizat de Centrul Internațional pentru Artele Spectacolului (ARTHOC) cu sprijinul Centrului Cultural Francez și al Teatrului Maghiar din Cluj. Animatorul workshopului, derulat între 1 și 6 octombrie, este actorul și regizorul Yoshi Oida, cofondator al Centrului Internațional pentru Cercetare Teatrală (CIRT) de la Paris, condus de Peter Brook. Amatorii de film din România au avut poate prilejul să îl urmărească în producții cinematografice precum celebra *The Pillow Book* de Peter Greenaway, *The Eyes of Asia* de João Mario Grilo, *Felice* de Peter Delpont sau *Autumn Flowers* de Shunshuke Ikehata. În calitatea sa de invitat de onoare, maestrului îi sunt dedicate seri de proiecții, întâlniri cu publicul și o lansare de carte. Asist la aceasta din urmă, precedată de vizionarea documentarului *Ai văzut luna?*, în regia Claudiei Willke (1998). Volumul este al doilea dintr-o trilogie dedicată de Yoshi Oida artei actoricești: *An Actor Adrift* (cartea cea mai apropiată de genul autobiografic), *The Invisible Actor* și *An Actor's Tricks*. Scris în colaborare cu Lorna Marshall și beneficiind de un *cuvânt înainte* de Peter Brook, *The Invisible Actor* a fost tradus de Maia Teszler pentru Editura ArtSpect (cartea poate fi comandată *on-line* la adresa www.artspect.ro sau www.arthoc.ro). Citez din textul de prezentare de pe afișul evenimentului: „*Cuprinzând interviuri cu Peter Brook, fragmente din spectacole celebre ale acestuia, memorări ale influenței lui Yukio Mishima asupra carierei lui Yoshi Oida, documentarul Claudiei Willke este un melanj de teatru și viață, o călătorie emoționantă din inima Japoniei în inima Europei, definitorie pentru personalitatea artistică a lui Yoshi Oida. De ce suntem întrebați dacă am văzut luna? Pentru că atât documentarul-portret al Claudiei Willke, cât și cartea Actorul invizibil au ca laitmotiv spusele unui mare actor de teatru Kyogen: «Pot să-l învăț pe un tânăr actor gestul prin care se poate arăta luna. Dar restul, de la vârful degetului până la lună, ține de propria lui responsabilitate». «Pentru mine – spune Yoshi Oida – este prea puțin important dacă publicul își amintește cât de frumos a fost un anumit gest. Singurul lucru care mă interesează este: A văzut luna?»*”.

Așezat pe un scaun în fața publicului, cu câteva reflectoare ațintite pe el (unde e luna?), Yoshi Oida zâmbește amuzat amintirilor (luna e însăși figura lui jovială, ca în desenele naive din cărțile pentru copii). Vorbește o engleză destul de greu de urmărit: în jurul vârstei de patruzeci de ani, când a părăsit Japonia pentru a face cunoștință cu teatrul occidental, nu cunoștea nicio limbă apuseană. În ciuda prezicerilor, ajunsese un actor cunoscut și apreciat în țara sa, muncind din greu pentru ca să risipească rezervele apropiaților legate de profesia aleasă. Talentul, norocul

și munca sunt, după Yoshi Oida, toate trei ingrediente indispensabile unei cariere de succes în domeniul artistic. Absolvent al universității din Keio, cu un masterat în domeniul filosofiei, Yoshi Oida și-a dezamăgit familia în momentul în care s-a apucat de actorie. „Au răs de mine!”, amintește în treacăt. Era vorba însă despre o cerință vitală: datorită teatrului, băiatul depresiv de altădată, care până la doisprezece ani a trăit într-o țară măcinată de război, avea să învețe să(-și) accepte viața. Prin caracterul său concret, teatrul reprezenta o cunoaștere alternativă, inaccesibilă prin mijloace pur intelectuale. „De ce au răs?”, îl întreb în timp ce îmi pictografiază, concentrat, un autograf pe carte, care sper din tot sufletul să nu se dovedească a fi scris cu cerneală invizibilă. „Nici acolo nu e privită actoria ca o meserie serioasă?”. „Nicăieri!”, vine răspunsul prompt. În Japonia, statutul actorului e apropiat de al cerșetorului. Pe vremuri, fiind în slujba câte unui patron aristocrat, actorul era asimilat servitorilor de cel mai jos rang, prostituatelor: „De aceea căutăm să ne legitimăm sondând profunzimile”. În același timp, „toți vor să fie actori acum”, observă un profesor de actorie de la facultatea clujeană de profil. „Da, da”, aprobă dând din cap maestrul. „Ce învățătură ascunde mișcarea, partea fizică a teatrului, expresia corporală?”, îmi continui eu interogatoriul. „Trebuie să faci ca să afli”...

Meseria de actor se deprinde în teatrul japonez în preajma unui maestru, pe care ucenicul este dator să-l copieze cât mai fidel cu putință în gesturi, tonuri, atitudini. Totul pornește de la exterior, de la mișcare, în timp ce în teatrul occidental tendința predominantă este ca abordarea personajului să vină dinspre interior. Ucenicia actorului nipon sfârșește în jurul vârstei de șaiszeci de ani... Maestrul lui Yoshi Oida a fost Okura-San, care l-a introdus în tehnicile teatrului comic *Kyogen* – o „subspecie” a teatrului *Nô* (acesta din urmă caracterizat de grație și seriozitate). Stilul s-a dovedit însă mai puțin important decât omul – ceea ce contează e calitatea maestrului, indiferent de genul de joc practicat, spune înțelepciunea niponă. Yoshi a fost încurajat de maestrul său să părăsească Japonia și să se desprindă astfel de tradiția unui teatru imobilizat în conservatorism, dar și de condiția de actor ajuns la un anumit grad de notorietate. Își dorea să studieze în continuare mai degrabă regia, căci renunțase deja de ceva vreme la ideea sa din tinerețe de a deveni un „star”. În mod paradoxal, abilitățile sale artistice au început să atragă atenția, să strălucească, tocmai când ambiția din spate începuse să pălească. Iar suita renunțărilor care i-au marcat destinul era departe de a se sfârși aici. În preajma lui Peter Brook, lângă care a jucat mai departe, interpretând roluri în spectacole memorabile (ca *Orghast*, *Mahabharata*, *Conferința păsărilor*, *Ik* etc.), oarecum împotriva voinței sale, dar mai ales, în urma unor exerciții spirituale efectuate timp de 40 de zile în reclusiunea unui templu budist, Yoshi Oida avea să descopere că identitățile noastre multiple – rasa, etnia, sexul, vârsta, aspectul trupului – sunt doar „haine” pentru ceva mult mai mare: un fel de energie formidabilă. (*These are merely his circumstances, not the man himself*, îmi vine în minte o replică dintr-un film american, probabil o ecranizare după Tennessee Williams, în timp ce îl ascult pe Yoshi. Adică: acestea sunt doar circumstanțele sale, nu omul în sine.) Încetând să se agațe de ele, inclusiv de carcasa numită „actor”, abandonând nu odată tot ceea ce știa, ce învățase până atunci, deviind de la cursul relativ stabil al vieții (vieților?) sale anterioare, omul s-a trezit „în derivă” (*adrift*), „plutind”, îmi explică el sensul titlului primei cărți pe care a scris-o. Cuvintele sale descriu o imagine a dezolării, însă figura lui Yoshi îmi transmite sentimentul unei experiențe pozitive, ce se derulează chiar și acum, în fața noastră: *a-și dăruie inima, a se oferi pe sine publicului...*

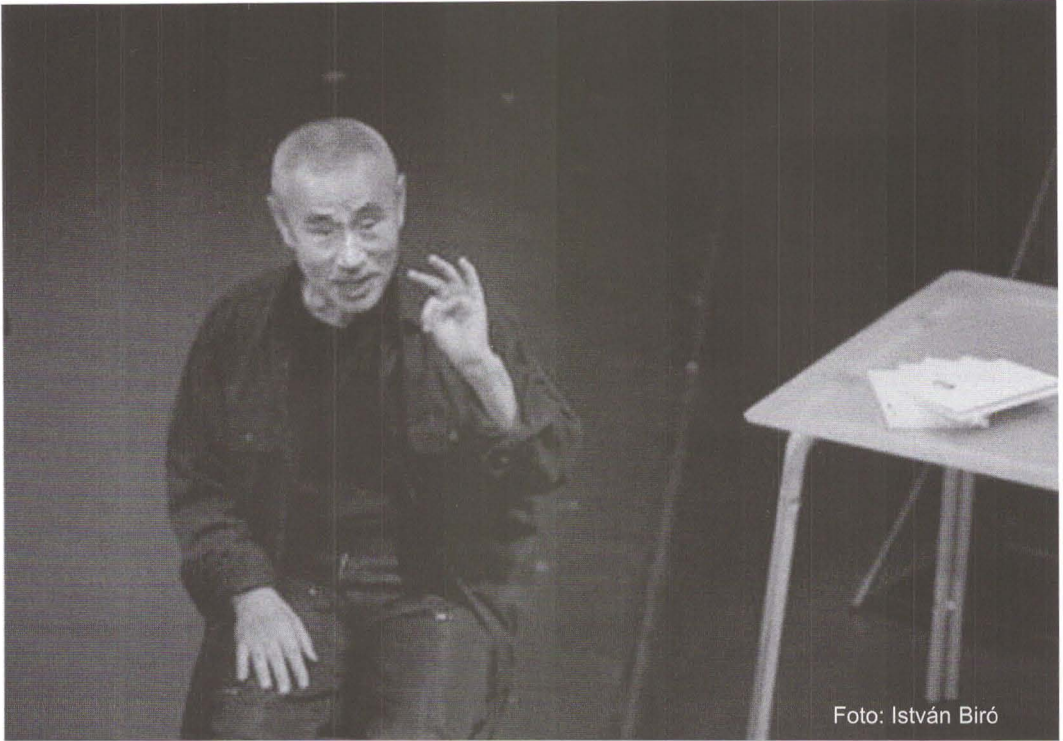

Foto: István Biró

În documentarul realizat de Claudia Willke, autoarea a inserat o secvență din spectacolul *The Man Who / Omul care* (1993), în regia lui Peter Brook, inspirat de cartea doctorului Oliver Sacks, *Omul care își confunda soția cu o pălărie*. Yoshi Oida întruchipa aici un bărbat suferind de o afecțiune neurologică ce îl făcea să nu fie conștient de existența părții stângi a propriei fețe. În secvența dată, personajul său este surprins în timp ce își răzuiește unul dintre obrajii acoperiți cu spumă de ras, lăsându-l pe celălalt neatins de lama aparatului. O cameră de filmat îi proiectează imaginea pe un ecran de televizor aflat în spațele său, iar o voce din off încearcă să-i atragă atenția asupra faptului că a uitat ceva – „operațiunea bărbierit” nu e decât pe jumătate îndeplinită. Insistența vocii sporește deruta personajului. Complet pierdut, acesta caută din ochi un punct de sprijin în stânga și în dreapta, eludând însă mereu confruntarea cu imaginea surprinsă de ecranul-oglină. Alunecând cu privirile rătăcite – plutind în derivă – peste suprafața acesteia, omul ratează întruna recunoașterea dorită de voce. Nu poate să-i întoarcă interlocutorului, drept răspuns la așteptările sale de nedescifrat, decât un mare semn de întrebare, de o dezarmantă sinceritate. Pentru spectator devine însă mai vizibilă ca oricând atât suprafața, cât și fața nevăzută a lucrurilor – *fața nevăzută a lunii*.

Mai târziu aveam să remarc, la întâlnirea actorului cu publicul, că atunci când vorbește, devenind mobilă, figura lui Yoshi se dedublează: o jumătate a feței rămâne parcă ferecată, cu expresia întoarsă spre interior, pleoapa ușor lăsată; cealaltă se deschide spre exterior, radioasă, scrutând cu un ochi pătrunzător, străbătut de fulgere ghidușe, lumea, omul.